

CUMHURİYET SAVCISI'NIN ÖZEL HUKUKTA DERNEK VE SENDİKA TÜZEL KİŞİLİĞİNİN SONA ERDİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖREVLERİ

Mustafa SALDIRIM*

A. GİRİŞ

Cumhuriyet Savcısı'na tanınan hukuk davası açma, açılan hukuk davalarına katılabilme ve bazı hallerde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın kanun yararına temyiz etme yetkisi, istisnai durumlarda kamu yararının korunması düşüncesi ile düzenlenmiştir. Ancak Cumhuriyet Savcısı'nın bu yetkileri genel olmayıp, kanunda öngörülen belli şartlarda ve davalarda geçerlidir. Bir başka anlatımla Cumhuriyet Savcısı kamu yararı bulunan her hukuk davasını açamaz ve bu davalara katılamaz.¹

Cumhuriyet Savcısı kanunda düzenlenen hallerde hukuk davası açarak hukuka aykırı durumun giderilmesine çalışır. Örneğin; amacı kanuna veya genel ahlaka aykırı hale gelmiş olan derneğin feshedilmesi veya butlan yaptırımına tabi evliliğin sona erdirilmesi için dava açar. Bu şekilde hukuka aykırı olan statü ortadan kaldırılarak mevcut durumun bozduğu kamu düzeni yeniden sağlanır. Cumhuriyet Savcısı hukuk davası açmaya yetkili olduğu hallerde, başka bir ilgilinin açmış olduğu davaya da katılabilir. Bu şekilde yargılama sırasında kamu adına davaya katılıp, verilen hükmü temyiz edebilir ve yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurabilir. Dernekler ve sendikalar, Cumhuriyet Savcısı'nın özel hukuk alanındaki faaliyetlerinin bir bölümünü oluşturmakta olup, ülkemizde gerçekleştirilen hızlı kanunlaştırma süreci içerisinde örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olan bu konu büyük önem taşımaktadır.

4.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile genelde örgütlenme özgürlüğüne, özelde ise dernek kurma hakkına bir güvenlik sorunu

* Hakim

¹ Bilge, N. - Önen, E., *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara 1978, s. 116; Yılmaz, E., *Savcılarının Hukuk Davalarındaki Görevleri" (AHFD 1972/XXIX/1-2, s. 255 -287) , s. 259; Kuru, B. - Arslan R. - Yılmaz, E., Medeni Usul Hukuku*, Ankara 2003, s. 258.

olarak yaklaştığı için devlet ile sivil toplum kuruluşları arasında derin bir güven bunalımına yol açan 2908 sayılı Dernekler Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır (m. 38/H). Yeni Dernekler Kanunu'nda; dernekler, dernek şube ve temsilcilikleri, federasyonlar, konfederasyonlar ve yabancı dernekler ile merkezleri yurt dışında bulunan dernek ve vakıf dışındaki kar amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye'deki şube veya temsilciliklerinin yasak ve izne tabi faaliyetleri, yükümlülükleri, denetimleri ve uygulanacak cezalar ile derneklere ilişkin diğer hususlar düzenlenmektedir.²

Dernek, belli bir ideali gerçekleştirmek üzere, yasada öngörülen asgari sayıdaki gerçek (veya tüzel)³ kişinin gönüllü olarak bir araya gelmek suretiyle bilgi ve çalışmalarını sürekli olacak şekilde ve belli bir unvan (ad) altında birleştirdikleri, tüzüğüne göre örgütlenmiş ve tüzel kişilikle donatılmış bir kişi topluluğu⁴ olarak tanımlanmaktadır. Dernekler Kanunu'na göre ise *"Dernek; kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları"* olarak tanımlanmıştır (m. 2-a).

Dernekler Kanunu, derneklerin kuruluş ve örgütlenmesi ile ilgili hükümlerle devletin dernekler üzerindeki yetkileri ve ceza hukuku ile ilgili

² Dernekler Kanunu'nun genel gerekçesinde Kanun'un amacı şu şekilde ifade edilmiştir: Aralık 2004'de yapılacak değerlendirmede, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmiş olduğuna karar verilmesi halinde, Türkiye ile katılım müzakerelerinin gecikmeksizin başlatılacağı taahhüdünde bulunulmuştur. Güncelleştirilmiş 2003 Ulusal Programında da, siyasi kriterlere uyuma yönelik kanuni düzenlemelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 22. Yasama Dönemi 1. Yasama Yılı içinde tamamlanacağı taahhüt edilmiştir. Siyasi kriterlere ilişkin eksikliklerin değerlendirilmesinde, Katılım Ortaklığı Belgesi, Yıllık İlerleme Raporları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, taraf olduğumuz Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ile üye olduğumuz kuruluşlar tarafından geliştirilen normlar ve Avrupa Birliği Komisyonu raporları dikkate alınmaktadır. Tasarı, örgütlenme hakkının ve derneklerle ilgili düzenlemelerin Anayasa değişikliklerine ve Ulusal Programa uyumlaştırılması amacıyla hazırlanmıştır (Dönem: 22, TBMM s. 651).

³ 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nda 4778 sayılı Kanun'un 19 ve 4963 sayılı Kanun'un 10. maddesiyle yapılan değişikliklerle ilk kez tüzel kişilere de derneğe üye olma ve dernek kurma hakkı tanınmıştır.

⁴ Öztan, B., *Tüzel Kişiler*, Ankara 2000, s. 44; Başka bir tanıma göre ise dernek; en az yedi gerçek (veya tüzel) kişinin kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek amacıyla kendilerinden ayrı ve bağımsız bir hak süjesi yaratmak üzere bilgi ve çalışmalarını birleştirmeleri sonucunda oluşan korporatif bünyeli medeni hukuk hükmi şahıstır. Akipek, J. G. – Akıntürk, T., *Şahsın Hukuku*, Ankara 1996, s. 297.

hükümler içermektedir. Bu nedenle Dernekler Kanunu, 2908 sayılı Kanun gibi hem özel hukuk hem de kamu hukuku karakterli bir kanundur.

Dernekler Kanunu'nun 36. maddesine göre *"Bu Kanun'da hüküm bulunmayan hallerde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun hükümleri uygulanır."* Bu hüküm nedeniyle dernekler, hem 5253 sayılı Dernekler Kanunu'na hem de Medeni Kanun'un dernekler ile ilgili hükümlerine (m. 56-100) tabidirler. Ayrıca tüzel kişilerle ilgili Medeni Kanun'un genel hükümlerinin (m. 47-55) de derneklere uygulanması mümkündür.⁵ Dernekler Kanunu özel kanun olduğu için Medeni Kanun'a göre öncelikle uygulanır. Bu nedenle ilke olarak Medeni Kanun hükümlerinin Dernekler Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde ya da atıf yapılan hallerde tatbik edilebileceği belirtilmiştir.⁶ Ancak Medeni Kanun'un derneklere ilişkin özel hükümlerinin de öncelikle uygulanması söz konusu olabilir. Çünkü kanunun özel veya genel olmasından çok hangi kanunda yer aldığına bakılmaksızın hükmün özel olması onun öncelikle uygulanmasını gerektirir. Normların çatışması halinde ise yeni kanun olan Dernekler Kanunu uygulanır.

Anayasa, dernek kurma hürriyetini güvence altına almak için derneklerin Kanun'un öngördüğü hallerde ve ancak hakim kararıyla kapatılabileceğini öngörmüştür (m. 33, VI). 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 50, 51, 52, 53. maddelerinde kurulmuş olan bir derneğin feshedilmesi, kendiliğinden dağılmış sayıldığıнын tespit edilmesi ve kapatılması halleri düzenlenmişti. Özel hukuk alanına giren bir yargılamayı gerektirmesine rağmen kanun koyucu bu davalarda Cumhuriyet Savcısı'na kamu düzeni düşüncesiyle bazı görevler vermişti. Yeni Dernekler Kanunu özgürlükçü bir yaklaşımla Cumhuriyet Savcılarına derneğin kapatılması, feshi ya da kendiliğinden sona ermesine ilişkin görevler vermemiştir. Ancak Dernekler Kanunu'nun Medeni Kanunu'na yapmış olduğu atıf nedeniyle dernekler, Medeni Kanun'da düzenlenen sebeplerle feshedilebilirler ve kendiliğinden dağılmış sayılabilirler. Bu nedenle 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun, Cumhuriyet Savcısı'nın özel hukuka ilişkin derneklerle ilgili görevlerinde bir sistem değişikliği yaptığını söylemek mümkündür. Çalışmamızın konusunu da gerçekleştirilen bu önemli değişiklikler oluşturmaktadır.

Cumhuriyet Savcıları, Dernekler Kanunu'nun 32. maddesinde düzenlenmiş bulunan suçları takip etmekle de görevlidirler. Ancak çalışmamız Cumhuriyet Savcısı'nın özel hukuka (derneğin kapatılması, feshi ve kendiliğinden dağılmasına) ilişkin faaliyetleri ile sınırlı olduğundan, cezai hükümlerle ilgili olarak açıklamalarda bulunulmayacaktır.

⁵ Öztan, s. 43.

⁶ Öztan, s. 44; Akıntürk - Akıntürk, s. 302.

İşçi ve işveren sendikaları ile konfederasyonları hakkında Sendikalar Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde, Medeni Kanun ve Dernekler Kanunu'nun, Sendikalar Kanunu'na aykırı olmayan hükümleri uygulanır (Sen. K. m. 63, I). Bu nedenle kısa da olsa Cumhuriyet Savcısı'nın özel hukukta sendikanın tüzel kişiliğinin sona erdirilmesine ilişkin görevleri de incelenecektir.

B. CUMHURİYET SAVCISI'NIN DERNEK TÜZEL KİŞİLİĞİNİN SONA ERDİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖREVLERİ

1. Derneğin (Mahkeme Kararı ile) Feshi (Dağıtılması)

Dağıtılma veya fesih, derneklerin şahsiyetine bir kararla son verilmesi demektir. Dağıtılma ya bizzat derneğin yetkili organının ya da devletin yetkili organının vereceği bir kararla olur. Derneğin dağıtılabilmesi (feshedilmesi) için mutlaka yetkili bir kurul veya makam tarafından bu yolda karar verilmiş olması gerekir⁷. Çalışmamız Cumhuriyet Savcılarının özel hukuk alanındaki faaliyetlerinden olan derneğin mahkeme kararı ile feshini ilgilendirdiğinden yetkili organlarının derneğin kapatılmasına karar vermesi konumuzun dışında kalmaktadır. Bu nedenle sadece Cumhuriyet Savcısı'nın görevli olduğu derneğin mahkeme kararı ile dağıtılması halleri incelenecektir.

Derneğin feshi nedenleri kanunda açıkça sayılanlardan ibarettir (sınırlı sayı ilkesi). Bu sebepler dışındaki haller derneğin mahkeme kararı ile feshine neden olmaz.⁸ Aksi hal dernek kurma hürriyetine (AY m. 33) aykırı olur. Bu sonuca 2908 sayılı Dernekler Kanunu'ndan farklı olarak, cezai hükümler dışında derneğin feshine ilişkin maddelere yer vermeyen Dernekler Kanunu'nun genel yapısından örtülü olarak (zımnen) varmak da mümkündür.

Bir derneğin amacı ve konusu dışında bir faaliyette bulunması da mahkeme kararı ile dağıtılması için bir sebep oluşturmaz. Tüzüğüne aykırı faaliyette bulunması da genellikle derneğin dağıtılması için tek başına yeterli bir sebep teşkil etmez. Bu durum olsa olsa yapılmış olan konu dışı hukuki işlemlerin genel hükümler uyarınca geçerli sayılmamaları sonucunu

⁷ Akipek - Akıntürk, s. 361, 362.

⁸ "2908 sayılı Kanun'un 50. maddesinde yazılı şartların gerçekleşmesi halinde mahkemece derneğin feshine karar verilebilir. Buna rağmen derneğin hesaplarının tutulmasındaki düzensizlik derneğin feshi sebebi sayılarak derneğin feshine karar verilmesi yanlıştır." 2. HD, 29.05.1986 T, 5212/5629 (Ballar, S., *Türk Dernekler Hukuku*, İstanbul 2001. s. 390'dan naklen).

doğurur.⁹ Yargıtay da bir kararında isabetli olarak amaç dışında faaliyette bulunan derneğin feshi için asliye hukuk mahkemesinde dava açılmayacağına karar vermiştir.¹⁰

a. Derneğin Feshi Nedenleri

aa. Derneğin Kuruluşundaki Eksiklikler Nedeniyle Fesih

Derneğin kurulması için kanunda belirtilen bilgi ve belgelerin yetkili merciye verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci derneğin faaliyetinin durdurulması veya feshi için mahkemeye başvurur. Anayasa ve Dernekler Kanunu bir derneğin kurulmasını izne bağlamamıştır (AY m. 33, I; MK m. 57, I; DK, m. 3).

Medeni Kanun'da derneklerin kuruluş bildirisi ve eklerinin doğruluğu ile tüzüklerinin en büyük mülki amir tarafından altmış gün içinde incelenmesi öngörülmüştür (m. 60, I). Kuruluş bildirisinde, tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde, bunların giderilmesi kuruculardan yazı ile istenir. Bu yazının tebliğinden itibaren otuz gün içinde belirtilen noksanlıklar tamamlanmaz veya kanuna aykırılık giderilmezse mahallin en büyük mülki amirinin ihbarı üzerine Cumhuriyet Savcılığı derneğin feshi için yetkili mahkemeye başvurur. Ayrıca derneğin faaliyetinin durdurulmasını da isteyebilir (MK m. 60, II; DK m. 17). Derneğin faaliyetinin durdurulmasının istenmesine ilişkin açık bir hüküm olmasaydı bile Cumhuriyet Savcısı, Hukuk Muha-

⁹ Akipek - Akıntürk, s. 364.

¹⁰ "2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 50. maddesinde "Yetkili mercilerce yapılan yazılı isteme rağmen kuruluş bildirisi ve eklerindeki kanuna aykırılık ve noksanlıklar ... giderilmez veya olağan genel kurul ... toplantısı yapılmaz ... zorunlu organlar oluşturulmaz ve ... mülki amirliğin ... ihtarına rağmen bu zorunluluklar yerine getirilmezse" derneğin feshine karar verileceği hükme bağlanmıştır.

Davanamede bu yönde bir olgu ortaya konmamaktadır. Ancak Dernekler Kanunu'nun 37/1 maddesinin 1. bendi uyarınca dernekler "Tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği bildirilenler dışında faaliyette bulunamazlar." Bu kuralın müeyyidesi aynı kanunun 77/3 maddesinde gösterilmiş olup o hükmün ceza hakimi tarafından uygulanması sırasında dernek, cezanın fer'i olarak kapatılabilir. Asliye Hukuk Hakimi bu hükümler çerçevesinde karara görevli ve yetkili değildir.

Öte yandan; Derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı haline geldiğinin kesinleşen mahkeme kararı ile belirlenmesi halinde derneğin kapatılmasına karar verilebilir. Böyle bir halin varlığı sabit olmadığı gibi aynı Kanun'un 53/1 maddesindeki koşullar da oluşmadığı halde yazılı şekilde karar verilmesi doğru değildir." 2. HD, 15.1.1998 T, 13340/270 (Karar yayınlanmamıştır).

kemeleri Usulü Kanunu'nun 101. ve müteakip maddelerine göre böyle bir talepte bulunabilirdi.

Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 103. maddesine göre, "101 ve 102. maddelerde gösterilen hallerden başka tehirinde tehlike olan veya mühim bir zarar olacağı anlaşılan hallerde tehlike veya zararı defî için hakim icap eden ihtiyati tedbirlerin icrasına karar verebilir." Hakim derneğin faaliyetinin devam etmesi halinde telafisi imkansız veya güç zararların doğacağı veya tehlikeli bir durumun olabileceği kanısına vardığı takdirde tedbir kararını verecektir.

Derneğin kuruluş bildirisinde noksanlıklar veya kanuna aykırılıklar varsa, bu hususların giderilmesi için idarece otuz günlük süre verilerek ihtar yapılmalıdır. İhtar yapılmamışsa derneğin feshine karar verilemez.¹¹ Otuz günlük bu süre hak düşürücü süredir. Yargıtay'a göre, mahkemece yargılama sırasında ek süre verilerek eksikliğin giderilmesi mümkün değildir.¹² Bu içtihadın Medeni Kanun'un 60. maddesi çerçevesinde 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra da geçerli olacağı kanısındayım.

bb. Olağan Genel Kurul Toplantısının Süresinde Yapılmaması

2908 sayılı Dernekler Kanunu'na göre derneğin olağan genel kurul toplantısı tüzüğünde belirtilen sürelerde yapılmazsa, mahallin en büyük mülki amirinin Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazılı olarak ihbarda bulunması üzerine derneğin feshi için Cumhuriyet Savcısı tarafından dava açılabil-mekteydi (2908 sayılı Dernekler Kanunu m. 50/2).

¹¹ "Mülki amirlikçe davalı derneğe yazılı ihtarda bulunulduğuna dair dosyada herhangi bir delil yoktur. Bu husus araştırılmadan feshe karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır." 2. HD, 16.4.1998 T, 2893/4387 (karar yayınlanmamıştır).

¹² "Dernekler Kanunu'nun 10/2. maddesi, derneğin kuruluş bildirisinde, Kanun'a aykırılık yahut eksikliklerin bulunması halinde, bunların giderilmesi için idarece yazılı olarak istekte bulunulacağını, bunların otuz günlük süre içerisinde tamamlanmaması, eksikliğin giderilmemesi halinde derneğin feshine karar verileceği hükme bağlanmıştır. Toplanan delillerden idarece tüzükteki eksikliğin ikmalî için düzenlenen 26.10.1998 günlü yazının 12.11.1998'de derneğe tebliğ edildiği, ancak otuz günlük süre içerisinde eksikliklerin ikmal edilmediği anlaşılmaktadır. Yasa'da düzenlenen otuz günlük süre hak düşürücü niteliktedir. Hakim tarafından kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Mahkemece süre verilip eksikliğin tamamlanması da sonuç doğurmaz. Dernekler Kanunu Ticaret Kanunu'na göre özel niteliktedir. Sözü edilen Yasa'nın 435/1 maddesine atıf yapılması da yerinde değildir. Gösterilen nedenlerle derneğin feshine karar verilmesi gerekirken Yasa'nın yorumunda, delillerin değerlendirilmesinde yanılığa düşülerek yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır." 2. HD, 25.10.1999 T, 9112/11220 (YKD, 2000/2, s.192).

5253 sayılı Dernekler Kanunu ise, derneklerin feshine ilişkin hükümlere yer vermemiştir. Medeni Kanun'da da olağan genel kurul toplantısının süresinde yapılmaması halinde bir yaptırım öngörülmediği için Cumhuriyet Savcısı'nın bu nedenle derneğin feshi davası açma yetkisi kalkmıştır.

cc. Kanunen Zorunlu Olan Organların Oluşturulmaması

Dernekler, tüzüklerinin gazetede yayımlandığı günü izleyen altı ay içinde ilk genel kurul toplantılarını yapmak ve organlarını oluşturmak zorundadırlar (MK m. 62). Medeni Kanunu'nun 87. maddesi'nin 2. bendi bu durumu kendiliğinden sona erme sebebi olarak düzenlemiştir. 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 14. ve 50/2. maddeleri uyarınca derneklerin feshine ilişkin hükümlere 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda yer verilmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet Savcısı kanunen zorunlu olan organların oluşturulmaması nedeniyle derneğin feshini isteyemez.

dd. Derneğin Amacının Kanuna veya Ahlaka Aykırı Hale Gelmesi

Derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesi nedeniyle feshedilmesi, Medeni Kanun'da derneklerle ilgili düzenlenmiş bulunan bir fesih nedenidir (MK m. 89). Dernekler Kanunu'nda bu fesih sebebi düzenlenmemiş ise de Dernekler Kanunu'nun 36. maddesi uyarınca, Medeni Kanunu'nun derneklerle ilgili hükümlerinin uygulanması mümkün olduğundan, derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesini bir fesih sebebi olarak kabul etmek gerekir.

Bir derneğin amacı hukuka, ahlaka ve adaba aykırı olamaz. Zaten amaçları hukuka, ahlaka ve adaba aykırı olan dernekler şahsiyet kazanamazlar (MK m. 47, II). Başlangıçta hukuka, ahlaka ve adaba aykırı olmayan bir derneğin amacı; sonradan hukuka, ahlaka ve adaba aykırı hale gelecek olursa, bu dernek ilgililerden birinin veya Cumhuriyet Savcısı'nın istemde bulunması üzerine mahkeme kararıyla dağıtılır (feshedilir) (MK m. 89). Derneğin dağıtılmasına karar verilebilmesi için amacın kuruluştan sonraki bir dönemde hukuka, ahlaka veya adaba aykırı hale gelmiş olması gerekir.¹³

Derneğin amacının sonradan ahlaka ve kanuna aykırı bir hal alması, mutlaka derneğin amacının değiştirilmesi şeklinde ortaya çıkmaz; fiili olarak da amacın değiştirilmesi derneğin feshi için yeterlidir.¹⁴ Bir derneğin emredici hükümlere veya ahlak kurallarına aykırı işlemlerde bulunması ve

¹³ Akipek – Akıntürk, s. 363.

¹⁴ Öztan, s.104; Akipek - Akıntürk, s. 365.

bu işlemlerin tekrarlanarak devamlı bir faaliyet halini alması, onun amacının değişmiş olduğunu, fiilen güttüğü amacın hukuka ve ahlaka aykırı olduğunu gösterir.¹⁵

b. Derneğin Feshi Davasının Açılması ve Yargılama Usulü

Derneğin feshi davası, kamu düzeni ile ilgili olduğundan Cumhuriyet Savcısı, fesih sebebini başka bir yoldan öğrenmişse, mülki amirin yazılı ihbarı olmadan da re'sen davayı açabilir. Bu davada yazılı yargılama usulü uygulanır. Çünkü Dernekler Kanunu'nun 18,1 hükmü sadece Dernekler Kanunu ile ilgili hukuk davalarında basit yargılama usulünün uygulanacağını belirtmektedir. Derneğin feshi davası ise Medeni Kanun'da düzenlenmiştir (MK m. 60, II; 89).

Kanımızca fesih davasının duruşmasına Cumhuriyet Savcısı'nın katılması zorunludur. Bu husus kamu düzeni ile ilgilidir. Mahkeme Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 409. maddesi uyarınca gelmeyen Cumhuriyet Savcısı'nın yokluğunda yargılama yaparak karar vermemelidir.¹⁶ Ancak durumu tutanağa geçirerek duruşmayı başka bir güne erteleyebilir. Haklı bir mazereti olmaksızın duruşmalara katılmayan Cumhuriyet Savcısı hakkında ise idari ve cezai yaptırımlar uygulanabilir (TCK m. 230; 240).

Derneğin feshi davasında da Cumhuriyet Savcısı'nın katıldığı diğer hukuk davalarında olduğu gibi kendiliğinden araştırma ilkesi uygulanır. Hakim talep üzerine veya kendiliğinden gerekli delillerin toplanmasına karar verebilir.

Derneğin feshi davasında Cumhuriyet Savcısı davacı taraftır. Davalı ise derneğin yöneticileridir. Bu dava niteliği itibarıyla geleceğe etkili inşai davadır.¹⁷

2. Derneğin Kapatılması

Dernekler, Kanun'da öngörülen hallerde hakim kararıyla kapatılabilir (AY m. 33, V). Anayasa bu hükmüyle dernek kurma özgürlüğüne iki güvence sağlamıştır. Birincisi derneklerin ancak kanunda belirtilen hallerde kapatılabileceğinin öngörülmesidir. Anayasa, derneklerin kapatılma nedenlerinin belirlenmesi yetkisini idareye değil, yasama organına vererek

¹⁵ Akipek - Akıntürk, s. 365.

¹⁶ Aksi görüş, Kuru, B., *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. I, İstanbul 2001, s. 856.

¹⁷ Kuru, B. - Arslan, R. - Yılmaz, E., *Medeni Usul Hukuku*, Ankara 2003, s. 332.

kanuni bir teminat öngörmüştür. Kanun koyucu da 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 53. maddesinde derneğin kapatılma sebeplerini sayma yolu ile belirlemişti. Bu nedenle Kanun'da öngörülenlerin dışındaki bir sebepten dolayı derneğin kapatılmasına karar verilememekteydi.¹⁸ Yeni Dernekler Kanunu'nda derneklerin kapatılmasına ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Medeni Kanun'da da derneğin kapatılmasına ilişkin bir hüküm mevcut değildir.

Dernek kurma özgürlüğüne Anayasa'nın sağladığı ikinci güvence ise, derneklerin hakim kararı olmadan kapatılmamasıdır. Ancak devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın, suçun işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde o derneğin merkezinin veya şubesinin bulunduğu ilin valiliği geçici bir kararla derneği veya şubeyi faaliyetten alıkoyabilir (AY m. 33, III-V; DK m. 20, I; MK m. 90, III). İdarenin derneği veya şubesini faaliyetten men etmesi geçici bir süre içindir. Valiliğin bu men kararı yirmi dört saat içinde asliye hukuk mahkemesinin onayına sunulur. Mahkeme de el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde men kararının onanmasına veya kaldırılmasına dair bir karar verir (AY m. 33, V; DK m. 20, I).

3. Derneğin Kendiliğinden Dağılmış Sayılması

a. Genel Olarak

Medeni Kanun'un 87. maddesinde, derneğin kendiliğinden dağılmış sayılma sebepleri şu şekilde sayılmıştır:

1. Amacın gerçekleşmesi, gerçekleşmesinin olanaksız hale gelmesi veya sürenin sona ermesi,
2. İlk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organlarının oluşturulmamış olması,
3. Borç ödemededen acze düşmüş olması,
4. Tüzük gereğince yönetim kurulunun oluşturulmasının olanaksız hale gelmesi,
5. Olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması,

¹⁸ Ancak bazı hallerde ceza davası nedeniyle fer'i bir ceza olarak dernek tüzel kişiliğinin sona erdirilmesine karar verilebilir. Bu fer'i ceza da açık bir kanun hükmüne dayandığından "kanuni teminat" ilkesi ihlal edilmiş sayılmaz. Bkz., DK m. 32- n, p.

Kendiliğinden sona erme veya kanundan dolayı dağılma (infisah), bir derneğin herhangi bir formaliteye veya karara yahut işleme gerek kalmaksızın belli sebeplerin ortaya çıkmasıyla birlikte kendiliğinden dağılması, hak süjesi niteliğini kaybetmesi demektir.¹⁹ Bir derneğin kendiliğinden dağılmış sayılması için herhangi bir resmi makamın veya dernek organının bu konuda karar almasına gerek yoktur. Dernek kendiliğinden dağılma sebeplerinin varlığı halinde kanundan dolayı (ipso iure) dağılmış sayılır.²⁰ Bu yönüyle kendiliğinden dağılma gerçek kişilerin ölümüne benzetilmektedir.²¹

Bir derneğin kendiliğinden dağılması kanundan dolayı olmakla birlikte, bu hususun tespiti hukuki güvenlik açısından şarttır. Çünkü kendiliğinden dağılmış bir dernek, tüzel kişiliğini ve hak ehliyetini yitirir. 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 51. maddesini değiştiren 3.07.1997 T. ve 4279 sayılı Kanun'dan önce derneğin kendiliğinden dağılma halinin tespitinin dernek merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirinin kararıyla olacağı öngörülmüştü.²² Yapılan Kanun değişikliğinden sonra kendiliğinden dağılma halinin tespitinin dernek merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirinin veya Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine sulh hukuk mahkemesince yapılacağı kabul edilmişti (2908 sayılı DK m. 51).

5253 sayılı Dernekler Kanunu ise derneğin kendiliğinden dağılmış sayılmasına ilişkin bir hükme yer vermemiştir.

b. Derneğin Feshi ile Kendiliğinden Dağılmış Sayılması Arasındaki Farklar

Derneğin kendiliğinden dağılmış sayılması yukarıda açıklandığı üzere belli sebeplerin ortaya çıkması halinde dernek tüzel kişiliğinin kendiliğinden sona ermesini ifade eder. Sulh hukuk mahkemesinin kararı hukuki güvenlik ve istikrar açısından sadece mevcut bir durumun tespit edilmesinden ibaret olup, inşai bir sonuç doğurmaz. Derneğin feshinde ise, fesih sebeplerinin mevcut olması derneğin feshedilmiş sayılması için yeterli olmayıp, mahkemenin yenilik doğuran fesih kararı gereklidir.

¹⁹ Akipek - Akıntürk, s. 358.

²⁰ Öztan - Tüzel, s. 102.

²¹ Akipek - Akıntürk, s. 358.

²² 2908 sayılı DK'nın 51. maddesinin 4279 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önceki metni şu şekildeydi: "Dernekler kuruluş amaç ve şartlarını kaybettiği veya acze düştüğü veya yönetim kurulunun tüzük gereğince kurulmasına imkan kalmadığı veya 23. maddede belirtilen yeter sayının bulunmaması sebebiyle üst üste iki olağan genel kurul toplantısının yapılmadığı hallerde, kendiliğinden dağılmış sayılır. Kendiliğinden dağılma halinin tespiti, dernek merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirinin kararıyla olur."

Kendiliğinden dağılma sebepleri, derneğin artık faaliyette bulunmasına gerek kalmadığı ya da faaliyet göstermekte yetersiz olduğu durumları yansıtır. Derneğin fesih sebepleri ise daha çok dernek yöneticilerinin hukuka veya ahlaka aykırı davranışları ya da kanunda öngörülen yükümlülüklere uymamaları ile ilgilidir.

c. Derneğin Kendiliğinden Dağılmış Sayılma Sebepleri

aa. Derneğin Kuruluş Amaç ve Şartlarını Kaybetmesi (Derneğin Amacının Gerçekleşmesi, Gerçekleşmesinin Olanaksız Hale Gelmesi veya Sürenin Sona Ermesi)

Dernekler belli bir amaç için kurulurlar. Bu amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşme ihtimalinin ortadan kalkması halinde derneğin varlık nedeni de ortadan kalkmış olur. Örneğin; belli bir tarihte çocuk kreşi yapmak için derneğin kurulmuş olması durumunda, sürenin dolması veya kreşin yapılması ile dernek kendiliğinden dağılmış sayılacaktır.²³ Restore edilecek ahşap bir binanın yanması halinde olduğu gibi derneğin amacının gerçekleşmesinin olanaksızlaşması durumunda da kanundan dolayı dernek dağılmış sayılır. Derneğin kuruluş amaç ve şartlarını kaybetmesi, derneğin mahiyetinden doğan kendiliğinden dağılma sebeplerini de kapsamaktadır.

bb. Derneğin Borç Ödemede Acze Düşmesi

Derneklerin gelir kaynaklarından yeterince para tahsil edememeleri, giderlerinin gelirlerine göre çok olması, aşırı derecede borçlanmaları, kira, kırtasiye, haberleşme gibi en zorunlu gereksinimlerini dahi karşılayamamaları halinde acze düştüklerinin kabulü gerekir.²⁴ Derneğin mali sıkıntısı geçici olmamalıdır.²⁵ Mali durumunu düzeltme ihtimali varsa, derneğin kendiliğinden dağılmış sayılmasına karar verilmemesi gerekir.

Bir derneğin acze düştüğünün en önemli kanıtı hakkında yapılan takibin semeresiz kalmasıdır.²⁶ Derneğin aktifinin pasifini karşılamaması tek başına derneğin aczini göstermez.

²³ Ballar, s. 393.

²⁴ Ballar, s. 393.

²⁵ Öztan, s. 103.

²⁶ Akipek - Akıntürk s. 360.

cc. Yönetim Kurulunun Tüzük Gereğince Oluşturulmasının Olanaksızlaşması

Dernek yönetim kurulunun oluşturulamaması çeşitli nedenlere dayana-bilir. Örneğin; dernek üye sayısının yönetim kurulunu oluşturacak sayının altına düşmesi veya yönetim kuruluna hiçbir üyenin girmek istememesi hallerinde, derneğin kendiliğinden dağılmış sayıldığı kabul edilmelidir.²⁷

Yönetim kurulu üye sayısı, boşalmalar sebebiyle yedeklerin de getirilmesinden sonra üye tam sayısının yarısından aşağı düşerse, genel kurul, mevcut yönetim kurulu üyeleri veya denetleme kurulu tarafından bir ay içinde toplantıya çağrılır. Çağrının yapılmaması halinde dernek üyelerinin birinin başvurması üzerine mahallin sulh hukuk hakimi duruşma yaparak dernek üyeleri arasından seçeceği üç kişiyi bir ay içinde genel kurulu toplamakla görevlendirir (MK m. 84, II). Sulh hukuk hakiminin genel kurulu toplamak için dernek üyeleri arasından üç kişiyi bulmasının olanaksız olması halinde de dernek kendiliğinden dağılmış sayılır.²⁸

dd. Üye Yeter Sayısının Bulunmaması Sebebiyle Üst Üste İki Olağan Genel Kurul Toplantısının Yapılamaması

Derneğin, yeter sayının bulunmaması sebebiyle üst üste iki olağan genel kurul toplantısını yapamaması kendiliğinden dağılma sebebi olarak düzenlenmiştir (MK m. 87/5). Genel kurulun ilk toplantısında yeter sayı sağlanamazsa ikinci toplantıda çoğunluk aranmaz. Ancak bu ikinci toplantıya katılan üye sayısı, dernek yönetim ve denetleme kurulları üye tam sayısı toplamının iki katından az olamaz (MK m. 78, II). İkinci toplantıda da toplantı yeter sayısı sağlanamazsa dernek kendiliğinden dağılmış sayılacaktır.²⁹ Ancak Yargıtaya göre, yeter sayının bulunmaması nedeniyle yapılan ikinci toplantı, ikinci genel kurul olmayıp, aynı genel kurulun ikinci toplantısıdır.³⁰

²⁷ Ballar, s.393.

²⁸ Öztan, s.103.

²⁹ Ballar s. 394; Öztan s.103,104; Akipek - Akıntürk, s. 361.

³⁰ "Dernekler Kanunu'nun 21. maddesi genel kurula çağrı usulünü düzenlemektedir. Buna göre ilk toplantıda çoğunluk sağlanamaması halinde ikinci toplantı yapılacağı ve genel kurul toplantısının bir defadan daha fazla geri bırakılmayacağı ifade edilmektedir. O halde anılan madde her iki toplantıyı tek bir genel kurul olarak kabul etmektedir. Dernekler Yasası'nın 21. maddesi ise üst üste iki olağan genel kuruldan söz etmektedir ki, somut olayda tek bir genel kurul bünyesinde iki yapılamayan toplantı vardır." 9. HD, 27.11.1997, 7487/7874 (Ballar s. 397'den naklen).

ee. İlk Genel Kurul Toplantısının Kanunda Öngörülen Sürede Yapılmamış ve Zorunlu Organların Oluşturulmamış Olması

Medeni Kanun'un 62. maddesine göre, "Dernekler, 60. maddenin son fıkrası gereğince yapılan yazılı bildirimini izleyen altı ay içinde ilk genel kurul toplantılarını yapmak ve zorunlu organlarını oluşturmakla yükümlüdürler." Medeni Kanun'un 87. maddesinin 2. bendinde ise, ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olması, kendiliğinden dağılma hali olarak öngörüldükten sonra, maddenin son fıkrasında kendiliğinden dağılma halinin tespitine sulh hukuk hakiminin karar vereceği belirtilmiştir.

d. Federasyonların ve Konfederasyonların Kendiliğinden Dağılmış Sayılması

Federasyonlar kuruluş amaçları aynı olan ve kamu yararına çalışan en az beş derneğin amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmelerinden oluşan bir tüzel kişiliktir (DK m. 8; MK m.96, I).³¹

Konfederasyonlar ise, kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyonun üye sıfatıyla bir araya gelmeleri ile kurulurlar (DK m. 8; MK m. 97, I). Federasyon ve konfederasyonların kuruluş şekilleri nedeniyle 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nda bunlara özgü kendiliğinden dağılmış sayılma halleri düzenlenmişti.

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 34. maddesinin 3. fıkrasında "Federasyonların üye sayısı beşten ve konfederasyonların üye sayısı üçten aşağı düştüğü ve bu durum üç ay içinde giderilmediği takdirde, haklarında 51. maddede yazılı kendiliğinden dağılma hükümleri uygulanır." hükmü bulunuyordu.

³¹ Medeni Kanun'un 96. maddesinin gerekçesi: "Maddede derneklerin üst kuruluşlar kurabilecekleri öngörülmüştür. Böylece derneklerin tüzüklerinde belirtilen amaç ve faaliyet alanlarında çalışan diğer dernekler ile bir federasyon çatısı altında örgütlenecek güçlerini birleştirmelerine olanak sağlanmıştır. Aynı amaca yönelik derneklerin bir araya gelerek üst örgüt oluşturmalarının, derneklerinin faaliyetlerini ülke çapında birleştirme, etkinleştirme ve tek başına yapamadıkları faaliyetleri ülke düzeyinde gerçekleştirmelerini sağlayacağından kuşku yoktur. Yine bu amaçla Dernekler Kanunu'nun 34. maddesinde, üç derneğin amaçlarını gerçekleştirmek üzere bir araya gelerek bir federasyon kurabileceklerine ilişkin hüküm değiştirilerek, daha demokratik bir katılımın sağlanması için federasyonların bünyelerinin kalabalık olması gerekliliği göz önüne alınarak, en az beş derneğin bir federasyon kurabilecekleri öngörülmüştür." *Türk Medeni Kanunu, Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun ve Gerekçeleri*, Adalet Bakanlığı Yayını, Ankara 2002, s. 355.

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 8. maddesinin 1. fıkrasında da benzer bir hükme yer verilerek, federasyonların ve konfederasyonların kanunda öngörülen üye yeter sayısının altına düşmesi halinde haklarında kendiliğinden sona erme hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür.

e. Yargılama Usulü

Yürürlükten kalkan 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 51. maddesinin son cümlesine göre, *“Derneğin kendiliğinden dağılma hali, dernek merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirinin veya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın istemi üzerine sulh hukuk mahkemesince tespit edilir.”* Ayrıca Medeni Kanun'un 87. maddesinin son cümlesine göre, kendiliğinden dağılma istemi her ilgili tarafından da yapılabilir.

5253 sayılı Dernekler Kanunu ise, derneklerin kendiliğinden dağılmasına ilişkin usul hükümlerine yer vermemiş, sadece Medeni Kanun'a atıfta bulunmakla yetinmiştir. Ancak Medeni Kanun'da, derneğin kendiliğinden dağıldığının tespitini isteyenler arasında Cumhuriyet Başsavcılığı sayılmamıştır.

İsabetli olarak belirtildiği gibi Cumhuriyet Savcılarının özel hukuka ilişkin görevleri, ancak kanunda açıkça öngörülen hallerle sınırlıdır. Cumhuriyet Savcısı'nın hukuk davası açma yetkisini kullandığı hallerde *“hukuk davasının kanuniliği”* ilkesi geçerlidir. Cumhuriyet Savcısı'nın hukuk davası açması ve açılan hukuk davasına katılması çeşitli kanunlardaki özel hükümlerle düzenlenmiştir. Özel bir hükümle Cumhuriyet Savcısı'na hukuk davası açma veya hukuk davasına katılma yetkisi verilmedikçe, bu kamu görevlisi hukuk davası açamaz ve hukuk davasına katılamaz. Kanunilik ilkesi ile ilgili açık bir pozitif dayanak bulmak pek mümkün değil ise de Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 58. maddesinde bu ilkeyi kabul eden bir ifade tarzı mevcuttur. Bu maddeye göre *“İş bu fasıl ahkâmı kanunen müddeiumuminin müdahalesi lazım gelen hukuk davalarında da tatbik olunur.”* Bu alanı düzenleyen kuralların sistematığının yanı sıra Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 58. maddesi de bu ilkenin varlığını kanıtlamaktadır.³²

Bu nedenle derneklerin kendiliğinden dağıldığının tespiti artık Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından istenemez. Bu boşluğun giderilmesi için Medeni Kanun'da öngörülen *“her ilgili”* ifadesi kapsamında idare tarafından derneklerin kendiliğinden dağıldığının tespitinin istenmesi mümkündür.

³² Saldırım, M., *Özel Hukuk Alanında Cumhuriyet Savcılarının Görevleri*, Ankara 2004 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 68.

Derneğin kendiliğinden dağılmış sayılmasının tespiti konusunda duruşma yapıp bütün deliller toplandıktan sonra karar verilmesi gereklidir. Evrak üzerinden inceleme yapılarak derneğin dağılmış sayılmasına karar verilemez.³³

Derneğin kendiliğinden dağılmış sayıldığıının tespitinde kendiliğinden araştırma ilkesi uygulanır. Hakim re'sen veya istem üzerine gerekli delillerin toplanmasına karar verebilir. Özellikle derneğin ekonomik açıdan acz içinde olup olmadığının tespiti için bilirkişi incelemesi yapılabilir.

Derneğin kendiliğinden dağılmasının tespitinde görevli ve yetkili mahkeme dernek merkezinin bulunduğu yerdeki sulh hukuk mahkemesidir (HUMK m. 9, I; 17).

C. CUMHURİYET SAVCISININ SENDİKA TÜZEL KİŞİLİĞİNİN SONA ERDİRİLMESİNE İLİŞKİN GÖREVLERİ

1. Genel Olarak

İşçi ve işveren sendikaları ile konfederasyonları hakkında Sendikalar Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde, Medeni Kanun ve Dernekler Kanunu'nun Sendikalar Kanunu'na aykırı olmayan hükümleri uygulanır (Sen. K. m. 63, I). Sendikalar Kanunu'nda, sendika ve konfederasyonların kapatılması 58. maddede düzenlenmiş olup, bunların mahkeme kararı ile feshine ve kendiliğinden dağılmış sayılmasına ilişkin hükümlere yer verilmemiştir. Ancak Sendikalar Kanunu'nun 46. maddesinin kenar başlığı "*Fesih, infisah ve kapatma halinde malların devri*" olduğundan, sendikaların Medeni Kanun hükümlerine göre mahkeme kararı ile feshedilmesinin ve kendiliğinden dağılmış (infisah etmiş) sayıldığıının tespit edilmesinin mümkün olduğu sonucuna varmak gerekir.

³³ "Kanun'un gösterdiği istisnalar dışında hakim her iki tarafı istima veyahut iddia ve savunmalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere uygun davet etmedikçe hükmünü veremez (HUMK m.73). Yine Hukuk Yargılamaları Usul Yasası'nın 180 ve 200. maddeleri gereğince taraflara delillerini ibraz için usulüne uygun önel vermek, varsa gösterecekleri deliller toplanmak, sonucuna göre karar verilmek gerekir. Yasa'da incelemenin evrak üzerinde yapılacağına ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. O halde mahkemece yapılacak iş davalı derneği temsil yetkisi olanlara dava dilekçesi ve duruşma günü tebliği ile davaya karşı cevaplarını almak, delillerini ibraz etmek için önel vermek, varsa gösterecekleri delilleri toplamak ve sonucuna göre karar vermektir ibarettir. Bu yönler gözetilmeden evrak üzerinde inceleme yapılarak eksik araştırma ve inceleme ile hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir." 2. HD. 30.6.1999 T, 5687/7576 (Karar yayımlanmamıştır).

Sendikalar Kanunu'nun 6. maddesinin 3. fıkrasına göre, kuruluş sırasında verilmesi gereken belgelerin eksik olması veya yanlış bilgi içermesi ya da Kanun'da öngörülen kuruluş şartlarının gerçekleşmemesi halinde ilgili bakanlık veya ilgili vali, sendikanın veya konfederasyonun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için iş davalarına bakmakla görevli mahkemeye başvurmak zorundadırlar. Sendikalar Kanunu'nda Cumhuriyet Savcısı'na bu konuda bir görev verilmemiştir. Kuruluş sırasındaki eksiklerle ilgili olarak Sendikalar Kanunu'nda açık bir düzenleme bulunduğu ve Cumhuriyet Savcısı'na da dava açma görevi verilmediğinden, bu kamu görevlisinin sendikaların veya konfederasyonların kuruluşundaki eksikler nedeniyle sendikanın (ya da federasyon veya konfederasyonun) feshini isteyemeyeceği kanısındayız.

Sendikalar Kanunu'nun uygulanmasından doğan bütün uyuşmazlıklar iş davalarına bakmakla görevli mahkemelerde çözüleceğinden (Sen. K. m. 63, II) Medeni Kanun'daki hukuki sebeplere de dayansa, sendikanın veya konfederasyonun feshi ya da kendiliğinden dağıldığının tespiti davalarında iş mahkemesi görevlidir.

Sendikalar Kanunu'nun 59. maddesinde suç teşkil eden fiiller düzenlenmiştir. Bu suçların takibi Cumhuriyet Savcılarına ait bir görev olmakla birlikte, çalışmamız bu kamu görevlisinin sadece özel hukuk alanındaki faaliyetleri ile sınırlı bulunduğu ve Sendikalar Kanunu'nun 59. maddesi konumuz dışında kalmaktadır.

2. Sendikaların Kapatılması

a. Sendikaların Kapatılma Nedenleri

Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti'nin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak amaçları güden veya bu yolda faaliyette bulunan sendika ve konfederasyonlar Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkeme kararı ile kapatılır (Sen. K. m. 58, I). Burada sendikanın kapatılabilmesi için yöneticilerin veya bunlarla birlikte üyelerin bu çeşit suçlara karıştıklarına dair kesinleşmiş mahkeme kararı aranmadığı gibi sendikanın devlete karşı işlenen suçların kaynağı haline gelmesi de aranmamaktadır. Bununla birlikte maddede belirtilen amaç ve faaliyetlerin belli bir yoğunlukta olması, yöneticilerin bu amaca yönelik faaliyetlerde ve çalışmalarda bulunmaları

gerekir. Sendika üyelerinden bir veya birkaçının yöneticiler tarafından desteklenmeyen ve belli bir yoğunluğa ulaşmayan faaliyetleri nedeniyle sendikanın kapatılmasına karar verilemez.

b. Yargılama Usulü

Sendikalar Kanunu'nun 58. maddesinin 2. fıkrasında Cumhuriyet Savcısı'nın "*istemi üzerine*" sendika ve konfederasyonların mahkeme kararı ile kapatılacağı belirtilmiş ise de buradaki "*istem*" teknik anlamda dava açılmasını ifade eder. "*Cumhuriyet Savcısı'nın açtığı özel hukuk davalarına katılması gerektiği ilkesi*" nedeniyle de bu davanın duruşmasında hazır bulunması gerekir.

Sendikalar Kanunu'nun 58. maddesinin 1. fıkrasına göre, açılan kapatma davasının yargılama sürecinin her safhasında mahkeme kendiliğinden veya talep üzerine sendika veya konfederasyonların faaliyetlerinin durdurulmasına ve yöneticilerin görevlerine son verilmesine karar verebilir (Sen. K. m. 58, II; MK m. 89). Bu karar niteliği itibarıyla bir geçici hukuki himaye önlemi olduğundan mahiyetine uygun düştüğü ölçüde Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun ihtiyati tedbirlere ilişkin 101. ve müteakip maddeleri de Sendikalar Kanunu'na göre alınan tedbirlere kıyasen uygulanabilir.

Cumhuriyet Savcısı'nın açtığı ve katıldığı diğer hukuk davalarında olduğu gibi bu davada da kendiliğinden araştırma ilkesi uygulanır. Hakim talep üzerine veya re'sen gerekli delillerin toplanmasına karar verebilir ve delilleri serbestçe takdir eder.

Sendikanın veya konfederasyonun kapatılması davasında görevli mahkeme iş mahkemesidir (Sen. K. m. 58, I; 63, II). Yetkili mahkeme ise sendika veya konfederasyonun merkezinin bulunduğu yer mahkemesidir (Sen. K. m. 63, I; HUMK m. 9, I; 17).

D. SONUÇ

5253 sayılı Dernekler Kanunu, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nda bulunan örgütlenme özgürlüğüne karşı pek çok sınırlamayı kaldırması nedeniyle daha modern ve özgürlükçü bir kanun niteliğindedir. Özellikle 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nda yer alan derneklerin kapatılmasına ilişkin 53. maddeye benzer bir hükme yer vermemesi, bunun önemli bir kanıtıdır. Dernek kapatmanın ortadan kaldırılmasının yanı sıra, özel hukuka ilişkin olarak dernek tüzel kişiliğinin sona erdirilmesine dair hükümlere de yer verilmemiş ve konu tamamen Medeni Kanun çerçevesinde halledilmeye

çalışılmıştır. Medeni Kanun'daki sınırlamalar ve özellikle derneğin feshine ilişkin hükümler, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'na göre daha az olduğundan, derneklerle ilgili bu yasal değişiklik, örgütlenme özgürlüğü konusunda daha özgürlükçü bir ortam yaratmaktadır.

Derneklerin kendiliğinden dağıldığının tespit edilmesine ilişkin olarak da 5253 sayılı Dernekler Kanunu, önceki Dernekler Kanunu'ndan farklı olarak Cumhuriyet Savcısı'na konuyla ilgili bir görev vermemiştir. Bu konuda Medeni Kanun'da da bir hüküm olmadığından, Cumhuriyet Savcısı'nın derneklerin kendiliğinden dağılmasına ilişkin görevleri yoktur.